

מנחת אמור לעומר

מים ראשונים: ימי ספירת העומר הפכו במרוצת השנים לימי אבל בשל רדיפות וצרות שונות שאירעו לעם ישראל בשנות הגלות הארוכות (תחילתן כנראה בגזירות תתנ"ו – מסעי הצלב) ונקשרו למות תלמידי רבי עקיבא.¹ בהדרגה נשכח טעמם ומהותם הארץ-ישראלית של ימים אלה של עונה חקלאית מאומצת ומלאת חששות התלויה בתהפוכות מזג האוויר של עונת המעבר בארץ ישראל. גיליון זה משלים את גיליון-האח **בין פסח לעצרת ובין צינה לשרב** שכתבנו בפרשת אחרי מות. שניהם יחדיו מעלים את ניחוחם הארץ-ישראלי של חמישים ימי הספירה שבין פסח לעצרת, בין קציר שעורים לקציר חיטים, בין מנחת העומר הצנועה המתירה את התבואה החדשה בגבולים (בכל הארץ) ומנחת שתי הלחם העשיר והחמץ של חג השבועות, המתירה את התבואה החדשה במקדש.

כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לְכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן ... וּסְפַרְתֶּם לְכֶם מִמַּחֲרַת הַשֶּׁבֶת מִיּוֹם הַבִּיאְכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: עַד מַמַּחֲרַת הַשֶּׁבֶת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה: (ויקרא כג י, טז, פרשת העומר).

ספרי במדבר פיסקא טד – מניית השנים

ללמדך שהיו מונים עם יציאתם ממצרים, שנאמר: "בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים".² באו לארץ, התחילו מונים לביאתם, שנאמר: "כי תבואו אל הארץ" (ויקרא כג י).³ נבנה הבית התחילו מונים לבנינו.⁴ ... חרב הבית התחילו מונים לחורבנו ... תקף עליהם עול השיעבוד התחילו מונים לשיעבודם.⁵

ויקרא רבה כח ב, ג – מגוון דרשות על מנחת העומר⁶

"מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" (קהלת א ג). אמר ר' חייא בר אבא: בנוהג שבעולם, אדם מכבס את כסותו בימות הגשמים, בוא וראה כמה צער וכמה יגיע רואה עד שמנגבו. ואני משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים ומגדל צמחים ומנגבן ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד, ואין אתם מביאין לי את העומר?⁷ אמר ר' בניה: בוא וראה כמה צער וכמה יגיע רואין עד שמביאין את העומר. כאותה ששנינו:⁸ "קצרוהו ונתנהו בקופות והביאוהו לעזרה, היו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצוות קלי דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים בקנים ובקלחות חובטין אותו כדי שלא יתמעך. נתנהו לאבוב ואבוב היה מנוקב כדי שיהא האור שולט בכולו.

¹ מות תלמידי רבי עקיבא נזכר בגמרא יבמות סב ע"ב ושם כתוב שמתו "בפרק אחד" בלי לציין אימתו. ההשלמה היא במדרש בראשית רבה סא ג וכן קהלת רבה יא א (ו) על הפסוק בקהלת יא ו: "בַּבֶּקֶר זָרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְלַעֲרֵב אֶל תֵּנַח יָדְךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִקְשֶׁר הַזֶּה אוּ זֶה וְאֵם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים".

² לפי מיקום המדרש בפרשת בהעלותך ופתיחתו (ראו במקור) ברור שכוונתו לפסוק שבתחילת פרק ט בספר במדבר, פרשת פסח שני: "וַיִּדְבֹר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאָמֹר". ולא לפסוק מאד דומה הפותח את ספר במדבר, פרשת הפקודים: "וַיִּדְבֹר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאָמֹר". וכבר העיר המדרש עצמו שם, ורבים מפרשני המקרא, ששני פסוקים אלה, הראשון עפ"י סדר הכתובים שמדבר על "החודש השני" והשני שמדבר על "החודש הראשון", הם אולי הדוגמא הכי בולטת בתורה לכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה". ועכ"פ, בשניהם זו השנה השנייה ואין פלא שמונים בה ליציאת מצרים. דוגמא אולי טובה יותר למנייה לפי שנת יציאת מצרים היא מות אהרון המוזכר בספר במדבר לג לח: "וַיַּעַל אֶהֱרֹן אֶל־הָרֶן הַזֶּה אֶל־הַר עִלְפִּי ה' וַיָּמָת שָׁם בַּשָּׁנָה הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וכו'". אין אגב הרבה אזכורים של מניית השנים ליציאת מצרים במקרא.

³ לא מצאנו במקרא מניית שנים מהכניסה לארץ וכל היודע דבר אודות עניין זה, אנא יחיש אלינו שמועתו הטובה.

⁴ חנוכת הבית דווקא מניית לפי יציאת מצרים, שהוא אולי האזכור הכי מרוחק ליציאת מצרים, כמסופר במלכים א ו א: "וַיְהִי בַשְּׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם ... וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה". ומניית שנים לבניית הבית לא מצאנו.

⁵ מה שמעניין אותנו במדרש זה הוא ציטוט הפסוק שהבאנו בראש הדף באמצעותנו של המדרש. מכל המקורות בהם נזכר "כי תבואו" בתורה (שבע פעמים) מכוון המדרש דווקא לזה שבפרשתנו (אם לא נאמר שהבחור הזעזער טעה). מדוע? מה מיוחד כל כך ב"כי תבואו" של ספירת העומר? מה מיוחד במצוות העומר יותר ממצוות אחרות הקשורות בארץ ישראל (התלויות בקרקע)? האם המניין של העומר "וספרתם לכם" מעורר את הקשר? האם זה קשר לשוני אסוציאטיבי או שמא קשר ענייני?

⁶ ראו מקבילות למדרש זה בפסיקתא דרב כהנא פיסקא ח המוקדשת למצוות העומר (וכן בפסיקתא רבתי יח) ובקהלת רבה על הפסוק "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" (קהלת א ג). בכל המקורות האלה (הדומים מאד בנוסחם) המדרש פותח בכך שחכמים בקשו לגנוז את ספר קהלת בגלל הפסוק "מה יתרון לאדם בכל עמלו וכו'". הדרשה המעבירה את הפירוש למצוות העומר ולקשר עם העונה החקלאית בארץ ישראל בה נראה שכל עמלו של האדם תלוי על בלימה – היא, בין השאר, זו שאולי מצילה את ספר קהלת מגניזה. ראו דברינו **בקשו חכמים לגנוז את קהלת**.

⁷ עומר הוא מידה - עשירית האיפה - ומוזכר פעם ראשונה בפרשת המן (שמות טז לו). קרבן העומר (מנחת העומר, נקרא גם מנחת ביכורים) הוא הפשוט מכולם: עשירית האיפה **קמח שעורים**. והוא סמל של המינימום שהקב"ה מבקש מהאדם. זה גם השיעור למצוות שכחה (מתנות עניים).

⁸ משנה מסכת מנחות פרק י משניות ג-ד, בשינוי סדר קל.

שטחוהו בעזרה והרוח מנשבת בו. נתנוהו ברחיים של גרוסות והוציאו ממנו עשרון, שהוא מנופה ביי"ג נפה.⁹ כיצד הן עושין? שלוחי בית דין יוצאין מערב יום טוב, עושין אותו כריכות במחובר לקרקע כדי שיהא נוח לקצור. כל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהא נקצר בעסק גדול.¹⁰

אמר ר' אלעזר: כתוב: "ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' א-להינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו" (ירמיה ה, כד), זו נתונה, עכשיו אין אתה צריך לו (יותר)? זהו שכתוב: "שבועות חוקות קציר ישמור לנו" (המשך הפסוק בירמיהו שם) - ישמור לנו מן השרב ישמור לנו מן טללים רעים. ואלו הן שבע שבתות שבין פסח לעצרת.¹¹ ...
12

אמר רבי סימון: אמר לו הקב"ה לאדם זה: הרי חרשת וקצרת ועמרת ועשיתה ערימה.¹³ הרי ערימה עשויה? אם אין אני מוציא לך מעט רוח יכול אתה לזרות? אפילו שכר אותו הרוח יכול את ליתן? זהו שכתוב: "מה יתרון לו שיעמול לרוח" (קהלת ה, טו).¹⁴

אמר ר' אבין: אמר להם הקב"ה לישראל: בני, בואו וראו מה בנינו וביניכם. כשאתם נותנים: עומר אחד לכולכם. וכשאתם נוטלים: "עומר לגולגולת מספר נפשותיכם".¹⁵ ולא של חיטים, אלא של שעורים. ואע"פ כן הווי זהירים להביא אותו בעונתו. לפיכך משה מזהיר את ישראל: "כי תבואו אל הארץ ... והבאתם את עומר ראשית קצירכם".¹⁶

ר' שמעון בן לקיש אומר: אל תהא קלה בעיניך מצוות העומר, שבזכות העומר שלום נעשה בין איש לאשתו, שכתוב: "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קמח שעורים".¹⁷

את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות אֶשֶׁר צִוִּיתָךְ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֲבִיב כִּי בְחֹדֶשׁ הָאֲבִיב יֵצֵאת מִמִּצְרָיִם: ... שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת תִּשְׁבֹּת: וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בְּכוֹרֵי קִצִּיר חֲטִיִּם וְחַג הָאֶסִּיף תְּקַוֶּפֶת הַשֶּׁנָּה: שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי הָאֲדֹן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (שמות לד יח-כג).¹⁸

⁹ לפי ר' בניה, אכן יש צער וטרחה גדולים בהכנת העומר, הקורבן הוא מינימליסטי, אך העיסוק בו, הן בכל תהליך הגידול והן בתהליך הכנת המנחה, איננו כל כך פשוט.

¹⁰ כאן גולש הדרשן (או המעתיק שהתחיל להביא מהמשנה במנחות ונגרר) לנושא אחר שגם הוא לכאורה עניין של טרחה רבה סביב מצוות העומר, אבל מסיבה אחרת לגמרי. זה נושא קצירת העומר ב"עסק גדול", כולל בשבת אם צריך, והכל בשל המחלוקת הידועה עם הצדוקים (הבייתוסים) לגבי "ממחרת השבת".

¹¹ ובפסיקתא דרב כהנא מוציא "טללים רעים" ומכניס: "הרוחות הקשות". שמה עם תום עונת הגשמים תחשוב שהיבול החקלאי כבר מובטח ("זו נתונה") ולא צריך יותר להתפלל, לא היא: "בפסח נדונים על התבואה". יש אומרים שהמילה חמסין באה מ"חמישים", שזו תקופת השנה שבה השרבים שכיחים ועלולים לפגוע בתבואה. ואיך יודע לאיזו רוח לצפות בתקופה הפכפכה זו של מזג האוויר. ראו מסכת יומא דף כא עמוד ב: "רוח מזרחית - לעולם יפה, מערבית - לעולם קשה, רוח צפונית - יפה לחטין בשעה שהביאו שלישי, וקשה לזיתים בזמן שהן חונטין. רוח דרומית קשה לחטין בשעה שהביאו שלישי, ויפה לזיתים בזמן שהן חונטין".

¹² במקום זה שקצרנו יש סיפור נפלא על הסעודה שעשה ר' שמעון בנו של ר' יהודה הנשיא לחכמים ושכח להזמין את בר קפרא. מעין הסיפור על קמצא ובר קמצא "בהיפוך" שהסתיים הפעם באופן חיובי (וכבר דנו בהקבלה הפוכה זו בדברינו [קמצא ובר קמצא - חלקם של חכמים](#) בתשעה באב). עכ"פ, הקשר הוא לפסוק "מה יתרון לאדם בכל עמלו וכו'". אך האם יש גם קשר לענייננו? ראו ויקרא רבה שם.

¹³ אולי זה מקור לדעה שעומר הוא חילוף אותיות של ערימה. צריך עומר שלם (ערימה) של הקוצר כדי להפיק עשירית איפה קמח.

¹⁴ גישה מינימליסטית כפולה: כל מה שהאדם ייתן, לעולם לא יענה על החסד שהוא מקבל מהקב"ה ולכן גם מספיק שייתן מינימום.

¹⁵ במן במדבר. שמות טז טז. שימו לב להשוואה של דור המדבר עם דור נוחלי ארץ ישראל.

¹⁶ המדרש מדגיש את המעט שהאדם נותן מול המרב שהוא מקבל מהקב"ה. ובין השורות אנו חשים בהבדל שבין דור המדבר שהכל בא להם "מהשמים" ולא החזיר כלום בתמורה, ודור המתיישבים שהכל בא לו ביגיעה (ראו דברינו [כי תבואו אל הארץ ונטעתם](#) בפרשת קדושים) שיודע גם לתת חזרה, גם אם זה רק עומר שעורים. עוד על ההבדל בין האדם המקבל והנותן, ראו מדרש אגדה (בובר) ויקרא פרק כה: "ראה כשנותן הקב"ה לישראל נותן דבר בלי קצבה, וכששואל מהם, אינו שואל כי אם מעט מן המעט ... כשהאיר להם לפי כוחו, שנאמר: וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן וגו' (שמות יג כא). וכשביקש מהם - לפי כוחם, שנאמר: ויקחו אליך שמן זית זך וגו' (שם כז כ). כשנתן להם את המן, נתן להם כפי כוחו. וכששאל מהם - לפי כוחם, שנאמר: ותן שמה מלוא העומר מן וגו' (שם טז לג). כשנתן להם תבואה - לפי כוחו, שנאמר: ואכלתם ישן נושן מפני חדש תוציאו (ויקרא כו י). וכששאל מהם - לפי כוחם, שנאמר: וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן". ראו מוטיב דומה, שאין הקב"ה מטריח את בריותיו, לגבי קריאת שמע והקרבתו, בויקרא רבה כז ו בדברינו [אין הקב"ה בא בטרחות עם בריותיו](#).

¹⁷ המדרש יוצר השוואה בין קרבן סוטה (מנחת קנאות) לבין קרבן העומר. שניהם עשירית האיפה, שניהם קמח שעורים. וכשם ששם התקווה היא שהקנאה תסתיים בשלום ("שם הגדול שנכתב בקדושה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו", ספרי במדבר), אף כאן המשאלה היא שקורבן העומר יביא שלום בין הקב"ה לישראל, בין האדם והטבע שסביבו. בשביל שלום לא צריך הרבה, מספיק עשירית האיפה קמח שעורים. ראו במדרש שם גם השוואה עם "צליל שעורים" שבמלחמת גדיעון ומדין, עם נס פורים ועם נבואות יחזקאל.

¹⁸ באמצע פרשת המועדות הקצרה שבסוף פרשת כי תשא, בין חג המצות (פסח) ובין חג השבועות, משתרבב הפסוק: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת תִּשְׁבֹּת בְּחֹרֵשׁ וּבְקִצִּיר תִּשְׁבֹּת". השוואה מתבקשת היא עם פרשת המועדות שבספר ויקרא פרשת אמור, שם נמצא פסוק דומה בראש הפרשה: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבֹת שְׁבֹתוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ שִׁבֹת הוּא לָהּ בְּכָל מוֹשְׁבֵי תְּיָכֶם". הפירוש המקובל שם הוא שהתורה באה להזהיר שבניגוד למועדים שמסורים לבית דין, שבת אינה מסורה

מנחות פרק י משנה ב – מנין מביאים את העומר

מצות העומר לבוא מן הקרוב. לא ביכר הקרוב לירושלים, מביאים אותו מכל מקום. מעשה שבא מגגות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר.¹⁹

ירושלמי שקלים פרק ה הלכה א – כאשר יבשה ארץ ישראל

אמר רב חסדא: פעם אחת יבשה ארץ ישראל ולא ידעו מהיכן להביא עומר. והיה שם אילם אחד שהיה מושיט ידו האחת (מצביע) על גגות וידו האחת על צריף. הביאוהו לפני פתחיה. אמר להם: יש מקום שנקרא גגות צריפין או צריפין גגות? הלכו לשם ומצאו.²⁰

ראש השנה דף טז עמוד א – ברכת התבואה שבשדות

תניא, אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח - מפני שהפסח זמן תבואה הוא. אמר הקב"ה: הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות.²¹

ויקרא רבה פרשה כח סימן ה – מפסח לסוכות ומהעומר ללולב

"והניף את העומר לפני ה' " (ויקרא כג, יא). כיצד היה מניפו? ר' חמא ברבי עוקבא בשם ר' יוסי ברבי חנינא: מוליך ומביא, מעלה ומוריד. מוליך ומביא - כדי לבטל רוחות רעות. מעלה ומוריד - כדי לבטל טללים קשים. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר: מוליך ומביא - למי שהעולם כלו שלו. מעלה ומוריד - למי שהעליונים והתחתונים שלו.²²

והיא עומדת קבועה מששת ימי בראשית. אך מה כאן? למה אזכור ששת ימי המעשה ושבתי בין פסח לשבועות, בין קציר שעורים לקציר חיטים? ראו רש"י על הפסוק שם, שמות לד כא, שמביא את שתי השיטות העיקריות של חז"ל: "בחריש ובקציר תשבות - למה נזכר חריש וקציר? יש מרבתינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, ללמדך שמוסיפין מחול על הקודש ... ויש מהם אומרים, שאינו מדבר אלא בשבת, וחריש וקציר שהוזכר בו, לומר לך מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר, שהוא מצוה ודוחה את השבת". אבל רס"ג מפרש את הפסוק: "בחריש ובקציר - אפילו בזמן החריש והקציר". ומוסיף ומרחיב אבן עזרא בפירושו לפסוק: "וטעם בחריש ובקציר - אפילו החריש והקציר שבו חיי האדם תלויים, כי יתכן להיות הארץ גשומה, ואם לא תזרע ביום שבת תיבש, והקציר - אם לא יאסף ישחת". נראה שיש כאן ציווי מיוחד לשבתות של ימי ספירת העומר בהם העבודה החקלאית מרובה והחשש מתהפכות מזג האוויר גדול. דבר זה למדנו גם מהמדרש הקודם: "ישמור לנו מן השרב ישמור לנו מן טללים רעים. ואלו הן שבע שבתות שבין פסח לעצרת ... אמר לו הקב"ה לאדם זה: הרי חרשת וקצרת ועמרת ועשיתה ערימה וכו'". קציר של תבואת החורף וחריש לגידולי הקיץ.

¹⁹ העדיפות הייתה לבית השלחים שבהרים סביבות ירושלים (כמו הסטף, עין כסלון, עין לבן, מעיין תמר ועוד) שם התירו גם לקצור לפני טז שבט (ראו משנה ח בהמשך הפרק). ובתוך שדות מסוג "בית השלחין" הייתה העדיפות לשדות שפניהם לכיוון דרום ושמוברים אותם מידי פעם. ראו מנחות פה ע"ב: "אמר רבי יוחנן: אין מביאין את העומר אלא מן השדות המודרמות שבארץ ישראל, שבהן חמה זורחת ומהן חמה שוקעת. תניא נמי הכי, אבא שאול אומר: עומר היה בא מבקעת בית מקלה, כבת ג' סאין היתה, ושדה מודרמת היתה, ובה חמה זורחת וממנה חמה שוקעת, ניר חציה וזרע חציה, ניר חציה וזרע חציה. רב חלקיה בר טובי הוה ליה קרנא דארעא, ניר חציה וזרע חציה, ניר חציה וזרע חציה ועבדה על חד תרי, ומזבין להו לחיטי לסמידא". חיטים מושבחות אלה נמכרו לסולת.

²⁰ זוהי ההרחבה של הירושלמי למשנה במנחות (התרגום מארמית הוא באחריות מחלקי המים). אבל בתלמוד הבבלי (מנחות סד ע"ב) הסיפור של הבאת העומר ממקום רחוק מירושלים הוא בגלל מלחמת האחים שבסוף תקופת ממלכת חשמונאי: "תנו רבנן: כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה, והיה הורקנוס מבחוץ ואריסטובולוס מבפנים. בכל יום ויום היו משלשלין להן דינרין בקופה ומעלין להן תמידין. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יוונית, לעז להם בחכמת יוונית, אמר להן: כל זמן שעסוקין בעבודה אין נמסרין בידכם. למחר שלשלו להן דינרין בקופה והעלו להן חזיר, כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו בחומה, ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו: ארור שיגדל חזיר, וארור שילמד בנו חכמת יוונית. ועל אותה שעה שנינו: מעשה שבא עומר מגגות צריפין, ושתי הלחם מבקעת עין סוכר". סופה של מלכות בית חשמונאי בא לידי ביטוי בכך שלא מצאו מאיפה להביא את העומר. כמה סמלי. ראו ויקרא רבה לעיל שהעומר מסמל את הכרת הטוב וההסתפקות במועט.

²¹ ובהמשך הגמרא שם סקירת כל העונה החקלאית עד ראש השנה (הקטע לקוח ממסכת ראש השנה): "ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת - מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג - אמר הקב"ה: נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות. מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה - בשופר". ראו בעל הטורים: "ביבש קצירה (ישעיהו כד יא) - שאם תביאו את העומר - וקצרתם את קצירה ואם לאו - ביבש קצירה". העומר הוא הפותח את השנה החקלאית. השופר וניסוך המים מסיימים ופותחים את העונה הבאה. וכן עשן המזבח ביום טוב האחרון של חג הסוכות (בו מזכירים את הגשם). ראו שוב מסכת יומא כא ע"ב: "אמר רבי יצחק בר אבדימי: במוצאי יום טוב האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה, נוטה כלפי צפון - עניים שמחין ובעלי בתים עצבין, מפני שגשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקבין. נטה כלפי דרום - עניים עצבין ובעלי בתים שמחין, מפני שגשמי שנה מועטין ופירותיהן משתמרין. נטה כלפי מזרח - הכל שמחין, כלפי מערב - הכל עצבין".

²² אכן מעגל שנה סגור מכל צדדיו. הנפת העומר נעשית בדומה לנענועי הלולב של סוכות (ושמא ההפך, נענועי הלולב באו בדומה להנפת העומר). מהחג החותם את גשמי שנה שעברה, לחג בו נידונים על המים - על גשמי השנה הבאה. שימו לב לסימנות של המדרש, דברי ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי, שבאה להפקיע מייחוס המנהג חס וחלילה לצורות פולחן דומות שהיו נהוגות בדתות אחרות, שמא אנו ח"ח פולחים לגרמי הטבע. ולא היא, אלא הכל "למי שהעולם כולו שלו".

ויקרא רבה כח ד – זכות ירושת הארץ

ומאיזה זכות זכו ישראל לירש הארץ? הוי אומר בזכות מצות העומר דכתיב גביה "כי תבואו". לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: "כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן".²³

מנחות דף טו עמוד א -

ר' יהודה בן בתירא אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר תספור לך, ספירה תלויה בבית דין, יצתה שבת בראשית שספירתה בכל אדם.²⁴

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראו עוד בויקרא רבה כח ו איך גדעון קשור לעומר (מקרא ומדרש) ואיך המן קשור לעומר. הקשר של גדעון מיוסד על הפסוק בשופטים ז יג: "וַיָּבֹא גִדְעוֹן וְהָנָה אִישׁ מְסַפֵּר לְרַעְהוּ חֲלוֹם וַיֹּאמֶר הֲנָה חֲלוֹם חֲלֵמְתִי וְהֲנָה צֶלֶל לֶחֶם שְׁעָרִים מִתְהַפֵּךְ בְּמַחְנֵה מִדְּנָן וכו'". הקשר של המן יסודו בכך שאירועי מגילת אסתר: צום אסתר ומשתה המן אחשוורוש ואסתר בו התהפך הגלגל, אירעו בחול המועד פסח. חפשו את שניהם בפיזטים שבסוף הגדת ליל הסדר.

²³ ובהמשך המדרש שם, הקשר מתחיל כבר עם אברהם: "לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען. הדא הוא דכתיב (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחרריך, על מנת: ואתה את בריתי תשמור. ואיזה זה מצות העומר". לעניין דיוק בנוסח המדרש, ראו נוסחאות אחרות בהם אין הביטוי "לירש את הארץ", אלא "לאכול את קצירן של מלכויות" וזאת, על מנת לשחק עם המילה "ראשית קצירכם". ראו גם ויקרא רבה מרגליות כח ד: "אמר להן הקב"ה לישראל: בניי האכלתי אתכם קצירן של מלכויות זההרו שלא יבאו אחרים ויאכלו את קצירכם. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להן כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר". והכל רעיון אחד הוא.

²⁴ וכן הוא בספרא בפרשתנו. סביב הפירוש של "ממחרת השבת", אם הוא ממחרת שבת רגילה (שבת בראשית) או ממחרת יום טוב ראשון של פסח, נסובה כידוע מחלוקת גדולה בין הפרושים לצדוקים (בייתוסים), משום שהוויכוח היה בלב שיטת קביעת לוח השנה. (גם בקרב התנאים עצמם היו מחלוקות קשות בענייני הלוח, ראו ראש השנה סוף פרק ב'). מכל הנימוקים של הפרושים שמובאים בגמרא במנחות שם, מדוע "ממחרת השבת" הוא ממחרת יום טוב ראשון של פסח, הסברו של ר' יהודה בין בתירא מעניין במיוחד. "וספרתם לכם" - מדגיש ר"י בן בתירא - איזו היא ספירה שתלויה בבני אדם (בית דין) ולא קבועה מששת ימי בראשית? הוי אומר זו ספירת המועדות, ולכן "שבת" כאן היא בהכרח חג ולא שבת בראשית. "לכם" בספירת העומר" בדומה ל"אותם - אתם" בקביעת המועדות כולם. ראו שוב מדרש ספרי בו פתחנו והערתנו שם. וכל כך מהותי היה הדבר אצל חז"ל שאף קבעו שהעומר דוחה את השבת (שבת בראשית). "ממחרת השבת" דוחה את השבת. ראו מנחות פרק י משניות א' וג'! גם קידוש הלוח דוחה את השבת (ראש השנה פרק א'). אך דא עקא, שלמעשה, מרגע שנקבעה שיטת חישוב הלוח, שוב לא יכול העומר (טז' בניסן) לחול בשבת משום שפסח לא יכול לחול ביום שישי - לא אד"ו ראש ולא בד"ו חג. "ממחרת השבת" גורם שבסופו של דבר אין דחיית שבת!